

konkretni. Iza domene lokala nastavljaju se ostale domene prema stupnju složenosti, a svaka je upotreba potvrđena primjerima.

Tako je, primjerice, prijedlog *daleko od* opisan kao [ekstralokalizacija distalna] OL udaljen od L (GR) i ima tri domene lokala [LOKAL ablativ] odmicanje, udaljavanje; [LOKAL adlativ] primicanje, dolaženje, dospijevanje i [LOKAL lokativ] smještenost. Uz svaki su podijeljeni genitivni referenti te navedeni primjeri. Drugo je značenje ovoga izraza [STATIV] stanje bitno drukčije od GR (npr. *I nismo bili daleko od istine.*), zatim [KVALITATIV] svojstvo bitno drukčije od GR (npr. *Situacija je daleko od idealne, zbog povreda i bolesti igrača.*) te [MODAL] način bitno drukčiji od GR (npr. *Za vrijeme Osmanlija Medina je i dalje vodila svoj mirni život, daleko od svjetskih zbivanja.*). U obzir su uzete i pravopisne razlike te je zabilježena i mogućnost različitoga zapisa (npr. *pred kraj* i *pretkraj*, *posred* i *po sred*, *potkraj* i *pod kraj*, *preko puta* i *prekoputa*). Zahvaljujući široko postavljenim tvorbenim modelima prijedloga, odnosno složenih prijedloga, u samom leksikonu naći će se izrazi kao *desno od*, *do pola*, *iz bočnog dijela*, *na prostor*, *na prostore*, *na prostorima*, *na prostoru*, *s jednog* i *(s) drugog kraja*, *s jednog na drugi kraj* i dr.

Knjiga Ismaila Palića *Genitiv, prostor i prostorne slike (leksikon prijedloga)* korak je dalje u dosadašnjim opisima prijedloga jer širi granice prijedloga, odnosno višerječnih izraza koji imaju funkciju prijedloga, potvrđujući pritom svaki takav „novi” izraz, njegovo značenje i upotrebu konkretnim primjerom. Shema prostornih značenja iz kojih proizlaze neprostorna detaljno je razrađena uz jasnu ogradu da je postavljanje granica katkad nemoguć zadatak. Ipak, precizna klasifikacija prostornih značenja i semantičkih ekstenzija iznesena u knjizi poslužit će kao dobar vodič svakome tko se upusti u putovanje značenjskim prostorima prijedloga.

Ivana Matas Ivanković

Jezik i pravo kroz prizmu terminologije

(Bajčić, Martina. 2017. *New Insights into the Semantics of Legal Concepts and the Legal Dictionary*. John Benjamins. Amsterdam – Philadelphia. 222 str.)

Izrada strukovnih ili specijaliziranih rječnika, kako se u novijoj literaturi nazivaju rječnici nazivlja određenoga strukovnog područja, tema je koja je u leksikografskoj literaturi u manjoj mjeri potkrijepljena konkretnom lingvističkom teorijom, nego što je potkrijepljena metodama proizniklima iz praktičnoga leksikografskog rada. Martina Bajčić u tom smislu čini odmak od uvriježene prakse dotičući mnoga teorijska terminološka pitanja u svojoj autorskoj knjizi *New*

Insights into the Semantics of Legal Concepts and the Legal Dictionary te gradeći svoj model izrade pravnoga rječnika na kognitivnolingvističkom tumačenju konceptualizacije i značenja te na termontološkim metodama prikaza nazivlja. Odnos jezika, jezične stvarnosti i pojmova prava kao društvene tvorevine koja se uvelike stvara i oblikuje upravo jezičnim sredstvima teorijsko je promišljanje na temelju kojega autorica daje predložak za izradu rječnika iz područja prava koji bi u obzir uzeo upravo te specifičnosti koje pravo razlikuju od ostalih područja strukovnoga znanja.

Osim uvodnoga poglavlja u kojemu je naznačena tema i dan kratak pregled po poglavljima, knjiga je podijeljena u devet poglavlja koja čitatelja postupno vode od teorijskih terminoloških postavki, problematike razumijevanja pravnih pojmova i napose pojmova prava Europske unije pa sve do leksikografske obrade, tj. terminografskoga pristupa izradi strukovnoga rječnika prema termontološkim principima. U prvom se poglavlju čitatelj upoznaje s temeljnim pitanjima koja knjiga obrađuje: jezičnom i pravnom konceptualizacijom te njihovim odnosom, pravnim tumačenjem i isprepletenošću jezičnoga i izvanjezičnoga iz terminološke perspektive. Autorica konceptualnu strukturu tumači kao izvanjezični kontekst koji je ključan za razumijevanje značenja pojma te se stoga pojam ne može razumjeti u izolaciji od svoje konceptualne ili pojmovne strukture. Razlika u konceptualizaciji pravnih pojmova između stručnjaka i nestručnjaka, međutim, itekako postoji te znatno opterećuje komunikaciju i prije nos znanja među njima. Izuzmemo li pravne dokumente poput ugovora, nestručnjaci bi trebali moći razumjeti jezik kojim se govori u sudnici zato što riječi izrečene u sudnici imaju izravni učinak na njihov život. Slična se potreba razgraničenja dvaju tipova diskursa može primijetiti i u drugim strukovnim područjima kao što je to medicina. Medicinski stručnjaci među sobom mogu upotrebljavati nazive koji ne moraju nužno biti razumljivi širem krugu ljudi, no u komunikaciji liječnika i pacijenta osobita se pozornost mora posvetiti tomu da pacijent mora moći razumjeti jezik (pa stoga i nazivlje) kojim mu se govori o njegovu liječenju. Podizanje svijesti o problemu konceptualizacije, kao i o pravnom tumačenju koje se oslanja na semantičko tumačenje, prvi je korak u ostvarenju učinkovitijega prijenosa znanja i uspješnoj komunikaciji s nestručnjacima i širom jezičnom zajednicom.

Drugo je poglavlje usmjereno na definiranje veze između jezika i prava te razumijevanju uloge koju pravni pojmovi imaju u pravu. Autorica podsjeća da je jedna od temeljnih zadaća pravne leksikografije „uhvatiti se u koštac s problemom nedorečenosti i neodređenosti pravnih pojmova te posljedično i u koštac s višeznačnim pravnim nazivima koji imaju višestruke referencije” (2017: 28) te u skladu s time propitkuje i odnos jezika struke i prirodnih jezika s naglaskom na odnos prava i jezika i pozivajući se na fiktivnost pravnoga jezika. U knjizi se ne zastupa mišljenje da su strukovni jezici varijante općega jezika, a ne prihvaća ni strogo odvajanje općega jezika od strukovnih ili posebnih je-

zika. Preuzimajući kognitivnu znanost kao širi referencijalni okvir u kojem se studija kreće, strukovni je jezik shvaćen kao sastavni, integrativni dio jezika u cjelini u kojem je konceptualizacija proces razumijevanja pojmova kao dijelova širih konceptualnih struktura. Proučavanje strukovnih jezika stoga bi trebalo biti smješteno u kognitivni kontekst koji u obzir uzima i komunikacijske i funkcionalne aspekte jezika.

Prema mnogim je autorima pravni diskurs definiran posebnim jezikom, poznatim kao pravni jezik ili jezik prava, a koji je često definiran kao specifičan žanr čije su odlike jačina, sankcije i poseban status. Zanimljiv je zaključak autorice da bi u literaturi i istraživanju pravnoga diskursa naglasak trebao biti na pravnim pojmovima i nazivima kao poveznici prava i jezika, odbacujući upotrebu naziva *pravni jezik* kao posebne vrste jezika s navedenim tehničkim značajkama. Ne postoji pravni jezik kao kategorija niti je on sveden samo na upotrebu specifičnih naziva. U pravnom se diskursu upotrebljava i opći jezik, premda s nešto drukčijom svrhom. Neke su od glavnih značajka strukovnoga jezika prava dinamični i često nejasni pravni pojmovi te dinamičan pravni kontekst u kojem se ti pojmovi upotrebljavaju, primjenjuju i tumače. Upravo taj pravni kontekst služi kao konceptualna struktura u kojoj se pravni pojmovi konceptualiziraju i razumijevaju te stoga nije moguće definirati ili prevesti pravne pojmove bez uzimanja u obzir njihove konceptualne strukture. Nejasnoća (eng. *vagueness*) kao jedna od odlika jezika u pravu dovodi do neodređenosti i u jeziku i u pravu. Autorica razlikuje određene i neodređene pravne pojmove i upravo su neodređeni pravni pojmovi izazov u leksikografskom smislu. Određeni su pravni pojmovi deskriptivni, često formalne prirode i uglavnom dijelom proceduralnoga prava zato što upućuju na osobe, tijela ili dokumente. Neodređeni pojmovi upućuju pak na apstraktnu situaciju pravne norme pa se stoga uglavnom doživljavaju kao nejasni. *Radnik* (eng. *worker*), *roba* (eng. *goods*) i *poduzetnik* (eng. *undertaking*) neki su od pojmova iz prava Europske unije čiji je opseg značenja takav da ih je gotovo nemoguće prevesti istim nazivom na drugi jezik u svim kontekstima i područjima prava.

U trećem je poglavlju na zanimljivim primjerima pokazana (uglavnom američka) sudska praksa primjene teleoloških ili namjernih metoda tumačenja, što je uspoređeno s kognitivnom percepcijom značenja prema kojoj je značenje pojma određeno i svrhom i širim kontekstom. Konceptualizaciji pravnih pojmova Europske unije i konceptualnoj autonomiji tih pojmova posvećeno je četvrto poglavlje, na koje se nastavlja peto poglavlje o višejezičnosti kao temeljnom načelu funkcioniranja Europske unije i njezine cjelokupne pravne stečevine. Autonomnost prava i pravnih pojmova EU-a iznad prava svake države članice nužno je odražena i u pravnim rječnicima koji moraju moći omogućiti različite definicije jednoga pojma u pravu EU-a i u pravu pojedine države članice.

Ekvivalentnost i jednaka pravna učinkovitost tih pojmova koja se prijevozom mora postići u različitim jezicima EU-a često se smatra gotovo nemogu-

ćom misijom. Za mnoge je pojmove bliska ili djelomična ekvivalentnost najbliže što se prijevodom može postići, kao što je u šestom poglavlju prikazano primjerom odnosa engleskih naziva *damages* i *restitution*, njemačkih *Naturalrestitution* i *Naturalherstellung* te hrvatskoga naziva *restitucija*. Njemački su naziv *Naturalrestitution* i hrvatski *restitucija* tek djelomični ekvivalenti. Postavlja se pitanje, dakako, što može leksikograf učiniti da više korisniku približi značenje i primjenu takvih naziva. Šesto je poglavlje posvećeno izazovima koje pravno prevođenje stavlja pred leksikografa te je stoga dana kraća analiza obrade pravnih pojmova u nekoliko dvojezičnih i višejezičnih rječnika te u trima višejezičnim terminološkim bazama. Predlaže se odmicanje od tradicionalne usmjerenosti prevoditeljskih studija na izvorni i ciljni tekst te umjesto toga predlaže posvećivanje pozornosti kategoriji pojma, konteksta, značenja i konceptualizacije. Funkcionalna je učinkovitost cilj svakoga prijevoda, a ona se u pravnom prevođenju bolje može postići okretanjem k izvanjezičnom kontekstu.

Sedmo i osmo poglavlje ključni su dijelovi knjige u metodološkom i praktičnom smislu. U sedmom se poglavlju daje usporedba terminografije i leksikografije te podrobno tumači i preispituje uloga definicija u pravnom rječniku. S obzirom na to da se mnogi pojmovi prava EU-a definiraju tek sudskim presudama u konkretnim slučajevima, opravdano je pitati se mogu li se takve definicije uopće smatrati definicijama ili u najboljem slučaju objašnjenjima te koja je njihova primjena u pravnom rječniku. Model rječnika pravnih pojmova EU-a predstavljen u knjizi sastavljen je korpusnom analizom zakona i propisa iz područja oporezivanja. Na primjeru pojmova iz poreznih zakona EU-a prikazano je kako je nužno uključiti i ostala potpodručja pravne stečevine EU-a kao što su radno pravo ili unutarnje tržište da bi se određeni pojmovi u potpunosti definirali. Prikaz leksikografske natuknice koja slijedi ontološki pojmovni prikaz i uključuje srodna područja znanja, tj. područja pravne stečevine EU-a, omogućuje definiranje pojma u okviru dinamične matrice njegova pojmovnoga temelja. Takva matrica uključuje sva potpodručja domene kao okvire znanja u kojima se pojam konceptualizira. Neodređeni su pojmovi definirani kao prototipne kategorije u kojima su razlike u primjeni pojma u različitim potpodručjima iskazane različitim teleološkim definicijama. Tim je postupkom izvanjezično znanje uključeno u rječnik preko ontoloških kategorija potpodručja, definicije, objašnjenja i partitivnoga pojmovnog odnosa *uključuje* (eng. *includes*). Ostale su bitne ontološke kategorije rječničke natuknice *povezani pojam* (eng. *related concept*) i kategorija *preuzeto_kao* (eng. *implemented_as*) koja se odnosi na nacionalni pravni naziv kojim se pojam EU-a primjenjuje u nacionalnom pravu te je izvrstan način povezivanja dviju razina pravnih područja: europske ili nadnacionalne i nacionalne razine svake države članice.

Nakon opisa etapa prikupljanja građe za rječnik, izlučivanja relevantnih pojmova i njihove potvrde autorica na nizu zanimljivih primjera pokazuje prednost

obrade pravnih pojmova termonološkom metodom te definiranje i prikaz s pomoću ontološki uređenih kategorija. Pojam *društvo majka* (eng. *parent company*) tako je u hrvatskom pravnom sustavu preuzet kao *matično društvo* kada se odnosi na pojam iz poreznoga prava, no u području tržišnoga prava isti je pojam iskazan hrvatskim nazivom *vladajuće društvo*. Sličan je odnos engleskoga naziva *subsidiary company* za pojam iz poreznoga prava koji je u hrvatski preuzet pod nazivom *ovisno društvo*. Međutim, u tržišnom je pravu naziv *društvo kći* ekvivalent istomu engleskom nazivu.

Knjiga Martine Bajčić pristupa problemu konceptualizacije prava polazeći od izvanjezičnoga konteksta u koji se smješta tumačenje i pojmovne i jezične razine onoga što čini bit kategorija specijaliziranoga znanja. Pitanja konceptualizacije i tumačenja pravnih pojmova moraju se razriješiti primjenom jezičnih postupaka zato što je upravo jezik medij u kojem se pravo ostvaruje. Stoga su inovativnim terminografskim metodama koje se temelje na ontološkoj organizaciji pojmovi u modelu rječnika prava Europske unije približeni i stručnjaku i manje upućenom korisniku. Jezik i pravo povezuju se i ostvaruju u specijaliziranom diskursu koji čini terminologiju, kao što je to metodološki pedantno i argumentirano prikazano u knjizi. Nije manje bitno naglasiti da je studija *New insights into the Semantics of Legal Concepts and the Legal Dictionary* jedna od malobrojnih knjiga hrvatskih jezikoslovaca koja je objavljena u izdanju renomiranoga svjetskog izdavača, što govori i o postojanju potrebe za terminološkim studijama i o vrsnoći djela koje svakako pronalazi svoje mjesto u nezaobilaznoj literaturi svih istraživanja u okviru terminologije, strukovne leksikografije i specijalizirane komunikacije.

Ana Ostroški Anić